

Η λειτουργούσα εσχατολογία του Καθ. Γεωργίου Πατρώνου

/ [Πεμπτουσία· Ορθοδοξία-Πολιτισμός-Επιστήμες](#)

Συζητώντας για τα έσχατα . . .

Το κείμενο που ακολουθεί συντάχθηκε με αφορμή τη συμπλήρωση τον φετινό Φεβρουάριο 80 ετών βίου προσφοράς του Άρχοντος Διδασκάλου του Ευαγγελίου της Μεγάλης του Χριστού Εκκλησίας και Ομοτίμου καθηγητού του Πανεπιστημίου Αθηνών Γεωργίου Πατρώνου και των 40 ετών από την πρώτη έκδοση της διδακτορικής του διατριβής.

Την τρίτη στη σειρά Κυριακή του Τριωδίου διαβάζεται το ευαγγέλιο της κρίσεως. Κατά την ημέρα αυτή «μνείαν ποιούμεθα τῆς Δευτέρας καὶ ἀδεκάστου Παρουσίας τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ».

Τί λέει με δυο λόγια το ευαγγέλιο αυτό; Αν δεν δεις στο πρόσωπο του συνανθρώπου σου το πρόσωπο του Θεού σου δεν θα σε γνωρίζει ο Θεός την ώρα

που θα παρουσιαστείς μπροστά του και θα ζητήσεις το έλεος και την αγάπη του.

Δηλαδή;

Ποια σχέση μπορεί να έχει η μέλλουσα κρίση με το παρόν που ζούμε ως πολίτες του κόσμου, εν χρόνω και τόπω;

Στο σημείο αυτό εντοπίζεται μία ενδιαφέρουσα παράμετρος της παραβολής της κρίσεως: **η προσδοκία των εσχάτων**.

Συνήθης ερώτηση ημών των ορθοδόξων είναι «τί είναι τα έσχατα;» ή «πότε θα έρθουν τα έσχατα;» ή «τί θα γίνει στα έσχατα;»

Στη δυτική θεολογική γραμματεία, ιδιαίτερα από το τέλος του 19ου αιώνα και έπειτα, έχει γίνει πολύς λόγος για την εσχατολογία και για τη σχέση της με το παρόν. Έχουν γραφεί πολλά και συνεχίζουν να γράφονται. Στον ορθόδοξο κόσμο ιδιαίτερο ενδιαφέρον σχετικά με το θέμα αυτό παρουσιάζει η διδακτορική διατριβή του ομοτίμου, σήμερα, καθηγητού της Θεολογικής Σχολής του πανεπιστημίου Αθηνών **Γεωργίου Πατρώνου**, με τίτλο «**Σχέσις παρόντος και μέλλοντος εις την περί βασιλείας του Θεού διδασκαλίαν της Ορθοδόξου Θεολογίας**» (1975). Στο έργο του αυτό, το οποίο επανεξεδόθη ξαναδουλεμένο από τον καθηγητή με τον τίτλο «**Ιστορία και εσχατολογία στη Βασιλεία του Θεού**» (2002), ο συγγραφέας, μετά από εξαντλητική μελέτη της σχετικής βιβλιογραφίας, ομαδοποίησε τις κυρίαρχες τάσεις της διεθνούς βιβλιογραφίας ως ακολούθως:

Ο **Albert Schweitzer**, ο οποίος εισηγήθηκε μια εσχατολογία αποσυνδεδεμένη από το παρόν, μία «μελλοντική εσχατολογία», η οποία προσβλέπει στο μέλλον και κατ' ανάγκη αποκόπτει την προσδοκία της σωτηρίας από το παρόν και την προσφορά του Κυρίου ημών Ιησού Χριστού.

Ο **C. H. Dodd**, με τη σειρά του, εστίασε στη σημασία και σπουδαιότητα για τον άνθρωπο όσων είχαν ήδη γίνει από το Θεό για τη σωτηρία του πλάσματός του. Η προσέγγιση αυτή που χαρακτηρίζεται ως «πραγματοποιηθείσα εσχατολογία» θεωρεί ότι το εσχατολογικό γεγονός έχει ήδη συντελεστεί εντός μας. Η προσέγγιση αυτή θεωρεί ότι η ενσάρκωση του Χριστού έχει εκπληρώσει κάθε προσδοκία εσχατολογικής ελπίδας.

Κατοπινές προσπάθειες, να προσδιοριστεί η έννοια της εσχατολογίας, έγιναν με σκοπό να περιοριστούν οι αδυναμίες των δύο κατευθύνσεων που αναφέραμε και να καλύψουν τα κενά τους. Σε αυτή την κατεύθυνση κινείται ο **E. von Dobschütz** με την πρόταση της «μετασχηματιζόμενης εσχατολογίας», η οποία παρουσιάζει την Βασιλεία του Θεού ως μία άχρονη ηθική πραγματικότητα, αλλά και η σύνθεση των **Jeremias, W. G. Kümmel** και **Oscar Cullmann** με την «εσχατολογία σε πορεία πραγματοποίησης», οι οποίοι φέρνουν την έλευση της Βασιλείας εγγύς και τη συσχετίζουν με την επί γης παρουσία του Κυρίου. Ο Oscar Cullmann, ιδιαίτερα, τονίζει την αλληλουχία, την ενότητα και τη στενότατη σχέση ανάμεσα στο

παρελθόν, στο παρόν και στο μέλλον. Ο **Rudolf Bultmann**, από την άλλη, σημειώνει ότι η Βασιλεία των Ουρανών είναι γεγονός του παρόντος και του μέλλοντος. Εντοπίζεται σε κάθε στιγμή, σε κάθε επιλογή του ανθρώπου, ο οποίος αντικρίζει τα έσχατα.

Ενδιαφέρον για την ιστορία του θέματος έχει η πρόταση του π. **Γεωργίου Φλωρόφσκυ**, ο οποίος, σαφώς επηρεασμένος από την ορθόδοξη παράδοση, μιλά για «εγκαινιασθείσα εσχατολογία» που βασίζεται στο παρόν, αλλά με μία έντονη γεύση/προοπτική μέλλοντος. Τα έσχατα έχουν ξεκινήσει. Βασίζονται στο παρόν, αλλά στρέφονται στο μέλλον.

Ο κατά πάντα αγαπητός ομότιμος καθηγητής Γεώργιος Πατρώνος με τη διδακτορική του διατριβή μετά από προσεκτική μελέτη της βιβλιογραφίας και της πατερικής παραγωγής προχώρησε στην πρόταση ενός νέου όρου, ο οποίος εκτιμά –και έχει δίκαιο– ότι εκφράζει ορθότερα και ακριβέστερα την ορθόδοξη θεολογία περί των εσχάτων. Ο όρος αυτός είναι «**λειτουργική εσχατολογία**».

Ο όρος «λειτουργική» κατανοείται όχι σε σχέση με την επιστήμη της λειτουργικής, αλλά σε σχέση με τη διδασκαλία της Εκκλησίας ότι με την Πεντηκοστή ξεκίνησε η νέα περίοδος της ιστορίας της δημιουργίας, «εκείνη της εσχατολογίας της ογδόης ημέρας», όπως χαρακτηριστικά σημειώνει, δηλ. της αιωνιότητας.

Η πρόταση του Γ. Πατρώνου διατηρεί τη φρεσκάδα και τη σπουδαιότητά της ακόμη και σήμερα, καθώς απαντά στα ερωτήματα όσων προσπάθησαν στο παρελθόν να προσεγγίσουν το θέμα των εσχάτων υπερβαίνοντας τα προβλήματα που γεννούσαν ή κουβαλούσαν οι θεωρίες τους.

Η βασιλεία του Θεού είναι παρούσα και μέλλουσα πραγματικότητα. Τα έσχατα, όπως διαπιστώνουμε και από την ευαγγελική περικοπή της κρίσεως, αποτελούν καίριο στοιχείο του κυριακού κηρύγματος: η προοπτική των εσχάτων θεμελιώνεται στο παρόν. Ο λόγος περί εσχάτων δεν είναι μία μελλοντολογική συζήτηση ή ουτοπική αναφορά, αλλά βασίζεται εδραία στην πορεία προς τη Βασιλεία του Θεού, όπως εγκαινιάστηκε με την παρουσία του Χριστού στον κόσμο μας και όπως τη ζούμε στην Εκκλησία, σε κάθε Θεία Λειτουργία, όταν ευλογούμε τη Βασιλεία του Πατρός και του Υιού και του Αγίου Πνεύματος όχι σαν μία θεατρική παράσταση, σαν μία θρησκευτική τελετή, αλλά ως ένα παράθυρο στον Παράδεισο, στη Βασιλεία που είναι παρούσα κατά τη διάρκεια του μυστηρίου. Η χάρη την οποία σκορπίζουν απλόχερα στον κόσμο μας τα μυστήρια μάς δίνει τη δυνατότητα να ζούμε τα έσχατα ήδη από εδώ! Μέσα στον χώρο της Εκκλησίας ο χρόνος συστέλλεται και οι τρεις διαστάσεις γίνονται μία.

Δεν είναι παράξενο ότι ο καθ. Γ. Πατρώνος μετά τη διατριβή του και την πρόταση του όρου «λειτουργική εσχατολογία» ασχολήθηκε ιδιαίτερα στις μελέτες του με το βιβλίο των Πράξεων και την ιστορία της Καινής Διαθήκης, αλλά και θέματα του

γάμου, πάντοτε με έναν τρόπο που υπογράμμιζε αυτό ακριβώς: **μέσα στο χώρο της Εκκλησίας ζούμε «σήμερα» το παρελθόν, το παρόν και το μέλλον.** Το παρόν αποκτά μία προοπτική αιωνιότητας. Η σωτηρία είναι παρούσα. Η Εκκλησία υπάρχει ως μία εσχατολογική κοινωνία.

Η Βασιλεία του Θεού **«ἐντὸς ὑμῶν ἐστίν»** (Λκ. 17:21). Δεν έχει ολοκληρωθεί ακόμη, ούτε είναι μία ουτοπία, αλλά έχει ξεκινήσει να μεταμορφώνει τον άνθρωπο και την κτίση ολόκληρη, με έναν σταθερό, γλυκό, αθόρυβο και διακριτικό τρόπο. Αυτό διαπιστώνεται έντονα στο βιβλίο των Πράξεων Αποστόλων, όπου η χάρις του Θεού ενεργεί μέσα στην ιστορία μετατρέποντας το διωγμό σε ευλογία και την ήττα σε νίκη, δηλώνοντας **την παρουσία του Θεού στην ιστορία.**

Εδώ και χρόνια, έχοντας ακούσει τον σεβαστό καθηγητή να αναπτύσσει στο πανεπιστημιακό αμφιθέατρο αυτά τα θέματα εντυπωσιαστήκαμε από την διαφορετική προοπτική που μπορεί να δώσει η ορθόδοξη προσέγγιση στη ζωή του ανθρώπου.

Η προσέγγιση του Γ. Πατρώνου για την «λειτουργική εσχατολογία» μάς επιτρέπει να προτείνουμε έναν νέο όρο, με ακριβώς το ίδιο περιεχόμενο με του καθηγητού μας. Φρονούμε ότι ο όρος **«λειτουργούσα εσχατολογία»** αποδίδει ακριβέστερα το σκεπτικό του καθηγητού μας, καθώς τονίζει τη διάρκεια **«ἀπὸ τοῦ νῦν καὶ ἕως τοῦ αἰῶνος»**, η οποία αποτελεί βασικό στοιχείο του κηρύγματος του Χριστού και της πνευματικής ζωής του χριστιανού. Επίσης, δεν παραπέμπει στον κλάδο της λειτουργικής, ο οποίος ασχολείται με τη μελέτη της λατρείας και των σχετικών με αυτή. Η Βασιλεία του Θεού **λειτουργεί αδιαλείπτως, συνεχώς, προοδεύουσα** εντός του ανθρώπου και του κόσμου ανακαινίζοντάς τον και αφθαρτοποιώντας τα σύμπαντα.

Από αγάπη και σεβασμό προς τον καθηγητή θέσαμε στην κρίση του τη σκέψη μας και εκείνος όχι μόνο την αποδέχθηκε, αλλά και μας προέτρεψε να την δημοσιοποιήσουμε.

Ο όρος «λειτουργούσα εσχατολογία» δούλεψε στη σκέψη μας από την πρώτη φορά που ακούσαμε τον καθηγητή Γεώργιο Πατρώνο να αναπτύσσει την προσέγγισή του. Τώρα, στα ογδοηκοστά του γενέθλια, ήρθε η ώρα να τον αποδώσουμε ως έναν φόρο τιμής προς αυτόν και ως μία υπόμνηση ότι οι μαθητές του ωφελήθηκαν από τον αγώνα και τον κόπο του, ο καθένας στο μέτρο των δυνατοτήτων του.

Εις έτη πολλά!